

En kort historia om Berga båtsmanstorp – "Råttfällan"

©Copyright och foto Mauritz Henriksson 2009

Torpet "Råttfällan" från
1700-talet.
Entrén och tillbyggnaden
är av senare datum

Båtsmanstorp nr 6 i Österhaninge socken tillhörde, liksom alla andra båtsmanstorp i våra trakter, 1:a Södermanlands kompani. Från början ingick torpet och Berga – Sanda i Kalfsviks rote. Vid mitten av 1780-talet delades roten till Kalfviks rote, med befintliga båtsmantorp nr 5 (soldatnamn Hurtig), och Sanda rote med Berga båtsmanstorp. Båtsmännen på Berga båtsmantorp hade namnet Dalborg. Från 1830-talet har det stavats Dalberg i kyrkans böcker, men i rullorna har det stått –borg.

Enligt kyrkans husförhörslängden (hfl), som avser tiden 1757-1769, fanns det ett Alby båtsmanstorp - Skogen, och ett Berga båtsmanstorp. Helt säkert var dessa två olika ställen. På Alby BT.-Skogen bodde på 1760-talet ingen båtsman, bara några "civilister". På Berga BT. bodde vid samma tid båtsman Michael Dalborg. Han var född 1724, och gift med Catharina (Carin) Olsdotter, född 1719.

Omkring 1767 avgick Michael Dalborg med pension. Han blev "Afsk båtsmannen" Dalborg. (Afsk. = avskedad = pensionerad.) Som ny båtsman kom Eric (Östberg) Dalborg, född 1742. Han var gift med 16 år äldre Catharina (Carin) Larsdotter, född 1726.

I hfl perioden 1770-79 har Alby BT.- Skogen fått sitt namn ändrat till bara "Skogen". Samma innevånare som på 1760-talet, + några nya personer. Detta får mig att tro att Alby BT., senare "Skogen", är det tidigaste båtsmanstorpet. "Skogen" fick sedan tillägget "eller Fågelsången".

På 1830-talet kom det att kallas "Fågelsången eller Skogen". Inte förrän på 1850-talet har det hetat bara Fågelsången.

När Berga BT byggdes, eller började användas som BT, går inte att säkert fastställa. Det kan ha varit ett tillfälligt hemvist för rotens båtsman, innan man byggde ett permanent BT. Dessutom bodde där kyrkvaktaren (?) Eric Månsson, född 1709, och hans hustru Brita Andersdotter, född 1727.

I hfl, perioden 1780-85, framgår att även båtsman Eric (Östberg) Dalborg gick i pension. Men han bodde kvar på Berga BT med sin fru. Det gjorde även den förre afsk Michael Dalborg med sin fru. Till torpet kom också ogifte Anders Pärsson, född 1760 i Ösmo.

Till närliggande, och förmodligen nybyggda, torpet Bergalund (senare Råttfällan) flyttade kyrkvaktaren (?) med sin fru. Dessa flyttade dock till Prästgården kort efter. (Bergalund fanns inte i hfl före 1780.)

In på Bergalund flyttade istället ovan nämnda Anders Pärsson. Han hade då blivit båtsman Anders (Pärsson) Dalborg f. 1760. Torpet namnändrades till Berga båtsmanstorp – "Råttfällan"

I hfl perioden 1786-90 har det tidigare Berga BT fått nya namnet Albytorp. De två afsk båtsmännen Michael och Eric Dalborg bodde kvar på sitt gamla Berga BT/Albytorp. Den senares hustru avled 5 maj 1787, men han gifte om sig redan den 25 november samma år med Anna Stina Danielsdotter, född 1747. På det nya Berga BT - "Råttfällan" gifte sig den unga båtsmannen Anders (Pärsson) Dalborg, den 22 juli 1787, med Anna C. Öman, född 1767. De fick sitt första barn den 14 november 1789.

1791 – 1797 På Alby torp blev afsk båtsman Michael Dalborg änklings 28 november 1794. Men trots sina 70 år gifte han om sig 19 juli 1795 med Katharina Gustafsdotter, född 1759. Den andre pensionären, Eric (Östberg) Dalborg, bodde fortfarande kvar med sin nya fru.

1798 - 1802 År 1800 avled Eric. Hans nya hustru blev kvar.

1803 – 1810 Michael Dalborg avled 1804, 80 år gammal. På "Råttfällan" pensionerades Anders (Pärsson) Dalborg. (Båtsmännen pensionerades vid 45 års ålder.) Han flyttade då med sin familj över till Albytorp. Familjen växte, och bestod senare av sammanlagt 6 barn. Den familjen och änkan efter Eric, Anna Stina Danielsdotter, var de sista som bebodde det förra båtsmanstorp/Albytorp. Från och med 1816 fanns inte det med i hfl.

På Berga BT - Råttfällan avlöste båtsmännen varandra genom åren. Från och med 1826 är tillägget "Råttfällan" borttaget från namnet. Det har därefter bara hetat Berga båtsmanstorp.

Siste båtsmannen på torpet var Karl August (Lindström) Dalborg, född 1863 på Ekerö. Han avgick 1893 och blev kusk på Sanda.

Varför kallades torpet för "Råttfällan"? Jag besökte, tillsammans med Sune Nilsson i Haninge Hembygdsförening, nuvarande innehavaren Folke Svanäng. Han kunde berätta en skrädderi om namnet. En gång i tiden bodde där en båtsman som irriterade sig på mängden råttor i omgivningen. Han byggde, och satte ut, råttfällor i stora mängder runt torpet. Enligt samma skrädderi skall han även försökt sig på att göra fällor för både varg och - älg! Fångstframgångarna för de senare djuren finns dock inte dokumenterade. Inte för de mindre heller för den delen.

Den ende båtsmannen som hade bott där när namnet började användas, var Anders från Ösmo. Låter skrädderiet rimligt så säger vi väl det.

En kortare sammanfattning:

- 1: Alby bet. upphörde att vara BT men blev torpet "Skogen" på 1770-talet, som blev "Skogen – Fågelsången", som blev "Fågelsången eller Skogen", som blev "Fågelsången" omkring 1850.
- 2: Berga b.t. som blev pensionärsbostad för afsk båtsmän ca 1780, och blev Albytorp omkring 1785. Det lades ner omkring 1815.
- 3: Bergalund som troligtvis byggdes omkring 1780 och blev Berga båtsmanstorp med tillägget "Råttfällan". Tillägget togs bort ca 1850 i hfl men lever kvar på Lantmäteriets kartor än i dag. De flesta gamla båtsmanstörpen har idag namn efter båtsmansnamnet. Dock inte detta. Det heter alltså just Råttfällan. Undrar om lantmäteriet vet varför?

B.t. nr 5, Hurtig, i Österhaninge socken finns inte längre men lever kvar i "Hurtigs torg" i Jordbro centrum där det en gång låg.

Berga gård, låg på backkrönet vid Dalarövägen, finns inte längre.

Den gamla ladugården från 1700-talet

